

Nr 101

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statlig garanti för Aktiebolaget ASEA-ATOM:s förpliktelser, m. m.; given Stockholms slott den 28 mars 1969.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden för denna dag,

dels föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt,

dels delge riksdagen vad föredragande departementschefen anført i fråga om övertagande av vissa aktier i Aktiebolaget Atomenergi.

GUSTAF ADOLF

Krister Wickman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att staten gemensamt med ASEA förbinder sig att som garanti för Aktiebolaget ASEA-ATOM:s förpliktelser i samband med leveranser av atomreaktorer m. m. tillskjuta medel till bolaget, för statens del högst 500 milj. kr.

Vidare anmäls i propositionen fråga om överföring till staten av de aktier i Aktiebolaget Atomenergi — motsvarande tre sjundedelar av aktiekapitalet i bolaget — som f. n. ägs av ett antal industri- och kraftföretag, kommuner m. fl.

Utdrag av protokollet över industriärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 28 mars 1969.

N ä r v a r a n d e:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSOON.

Chefen för industridepartementet, statsrådet Wickman, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *statlig garanti för Aktiebolaget ASEA-ATOM:s förpliktelser, m. m.*, och anför.

Genom tillkallandet av 1966 års atomenergiutredning inleddes en allmän översyn av den svenska atomenergiverksamheten. Denna översyn har som främsta mål att skapa organisatoriska förutsättningar för en självständig och konkurrenskraftig svensk reaktor- och bränsleindustri inför den utbyggnad i stor skala av atomkraften som påbörjats. Det kommersiella utnyttjandet av atomkraften får konsekvenser även för samarbetet mellan staten och industrin beträffande forskning och utveckling inom ramen för Aktiebolaget Atomenergi.

Ett viktigt steg togs genom konsortialavtalet den 7 november 1968 mellan staten och Allmänna Svenska elektriska aktiebolaget (ASEA) och ett jämsides därmed träffat avtal mellan staten och Atomenergi (prop. 1968: 169, SU 199, rskr 408). Avtalet mellan staten och ASEA innebär att ett särskilt företag, Aktiebolaget ASEA-ATOM, fr. o. m. den 1 januari 1969 svarar för den kommersiella verksamhet på reaktor- och bränsleområdet som tidigare bedrivits inom såväl Atomenergi som ASEA. Aktiekapitalet i ASEA-ATOM uppgår till 60 milj. kr. Staten och ASEA äger hälften vardera av aktierna i bolaget. ASEA-ATOM:s verksamhet i fråga om reaktorer avses omfatta främst utveckling, projektering och marknadsföring, medan tillverkning i egen regi i huvudsak begränsas till bränsleelement.

I enlighet med avtalet har ASEA-ATOM vid årsskiftet från ASEA och Atomenergi övertagit resurser för verksamheten. Även pågående eller avtalade leveranser har övertagits, främst Oskarshamnsverket och första aggregatet till Ringhals kraftstation jämte vissa leveranser av bränsle. För vissa av ASEA-ATOM:s förpliktelser i samband härmed, bl. a. gentemot Oskarshamnsverkets kraftgrupp aktiebolag, har riksdagen godkänt att staten genom riksgäldskontoret ikläder sig ett med ASEA till hälften delat borgensansvar.

ASEA-ATOM har nu börjat sin kommersiella verksamhet. Förhandlingar pågår om leveranser av atomreaktorer och kompletta atomkraftverk såväl i Sverige som i utlandet.

De totala kostnaderna för projekt av detta slag kan uppgå till 200—400 milj. kr. Uppgörelserna mellan leverantörer och beställare innehåller normalt en rad detaljerade villkor beträffande tidpunkten för leveransens fullgörande, olika anläggningsdelars funktion o. s. v. De garantier som leverantören i detta sammanhang lämnar innebär stora åtaganden. Beställare av reaktorer förutsätter därför att leverantören kan ställa säkerhet i form av in-teckningsbara tillgångar eller garantier från andra.

ASEA-ATOM är väsentligen ett systemsammanhållande företag helt inriktat på atomenergiområdet. Jämfört med de ledande utländska reaktortillverkarna, av vilka flertalet bedriver omfattande verksamhet även på andra områden, har ASEA-ATOM begränsade möjligheter att erbjuda realsäkerhet för sina åtaganden i samband med leveranser av atomkraftverk. Med hänsyn härtill aktualiseras frågan om säkerhet av borgensnatur för dessa åtaganden. Önskemål om sådan säkerhet har också förts fram av tilltänkta konsortiepartners vid förhandlingar om försäljning av atomkraftverk utomlands. Liknande önskemål kan förutses även från vissa större underleverantörer.

Mot denna bakgrund har ledningen för ASEA-ATOM hos företrädare för de båda aktieägarna — staten och ASEA — begärt en garanti som skulle kunna tillgodose de angivna kraven på säkerhet. Därvid har framhållits att kontraktperioden för ett atomkraftverk uppgår till ca fem år, var till kan komma upp till två års garantitid. Ett betydande antal beställningar kommer därför att samtidigt kunna bearbetas inom bolaget på olika projektstadier. Med hänsyn därtill anses säkerheten böra ha en generell, inte projektbunden karaktär. Beträffande säkerhetens storlek har ASEA-ATOM föreslagit ett totalt garantibelopp av 500 milj. kr. fördelat med hälften vardera mellan aktieägarna. Det framhålls att en successiv ökning av affärsvolymen kan komma att föranleda en höjning av beloppet till 1 miljard kr.

Som jag inledningsvis nämnt aktualiserades vissa borgensfrågor redan vid bildandet av ASEA-ATOM. Erfarenheterna från bolagets hittillsvarande kommersiella verksamhet har bekräftat att möjligheterna att ställa säkerhet för åtaganden i samband med leveranser för atomkraftverk utgör en väsentlig konkurrensfaktor. Jag anser det angeläget att ASEA-ATOM i detta hänseende får samma möjligheter som utländska reaktortillverkare med större egna tillgångar. Den av bolaget föreslagna lösningen med en särskild garanti från aktieägarnas sida finner jag ändamålsenlig. Garantin bör ges formen av en förbindelse från statens resp. ASEA:s sida att intill ett visst maximibelopp till ASEA-ATOM tillskjuta medel som kan visa sig erforderliga utöver bolagets egna tillgångar för att bolaget vid var tid skall kunna fullgöra sina förpliktelser. Bolagets rätt att påkalla tillskott från aktieägarna

bör inträda endast om så stor del av bolagets aktiekapital går förlorad att nedsättning av aktiekapitalet eller likvidation annars skulle bli nödvändig.

ASEA har förklarat sig berett att teckna en sådan förbindelse. I händelse av att staten eller ASEA skulle utträda som aktieägare i ASEA-ATOM förutsätts att den utträdande aktieägarens ansvar skall kunna övertas av den som i sådant fall förvärvat aktierna.

Jag förordar att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten en med ASEA till hälften delad förbindelse om tillskott till ASEA-ATOM. Av praktiska skäl bör det maximala beloppet för en sådan förbindelse redan nu fastställas till 1 miljard kr., dvs. högst 500 milj. kr. för statens del. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att inom nämnda ram lämna föreskrifter om beloppets storlek och villkoren för utnyttjandet av förbindelsen. Härvid bör samråd med ASEA angående det aktuella behovet av säkerhet för ASEA-ATOM:s åtaganden äga rum.

Jag övergår härefter till fråga om övertagande av vissa aktier i Aktiebolaget Atomenergi. Även denna fråga har aktualiserats genom det inledningsvis nämnda konsortialavtalet mellan staten och ASEA.

När Aktiebolaget Atomenergi bildades år 1947 för att handha det målbundna utvecklingsarbetet på atomenergiområdet stod det klart att verksamheten skulle kräva sådana insatser att staten måste träda in som huvudintressent. För att underlätta samarbetet med industrin och samtidigt ge det en effektiv och flexibel organisationsform beslöts att verksamheten skulle bedrivas inom ramen för ett aktiebolag med enskilda företag som delägare (prop. 1947: 313, SU 217, rskr 403). Av det ursprungliga aktiekapitalet på 3,5 milj. kr. tecknade staten fyra sjundedelar och 24 industri- och kraftföretag tre sjundedelar. I början av år 1956 höjdes aktiekapitalet till 14 milj. kr. med bibehållande av relationen mellan staten och de enskilda aktieägarna (prop. 1956: 99, SU 75, rskr 199). Dessa senare ökades till ca 70 genom att ett antal kommuner, försäkringsbolag m. fl. ingick som intressenter. Efter denna aktiekapitalhöjning uppgår antalet aktier i bolaget till 1 400 med ett nominellt värde av 10 000 kr. per aktie, varav 800 i en A-serie för statens aktier och 600 i en B-serie för övriga aktier. Såväl investeringar som den löpande verksamheten inom Atomenergi har finansierats praktiskt taget helt av staten. Hittills har ca 1,6 miljard kr. anvisats till bolaget i form av anslag över driftbudgeten eller lån.

Konsortialavtalet mellan staten och ASEA har för Atomenergis del medfört att viss kommersiell verksamhet — främst tillverkning av bränsleelement — förts över till ASEA-ATOM. Med hänsyn härtill kommer den fortsatta verksamheten inom Atomenergi att avse huvudsakligen forsknings- och utvecklingsarbete. Konsortialavtalet förutsätter att ASEA-ATOM och andra intressenter får möjlighet att inom ett särskilt programråd delta i utformningen av Atomenergis utvecklingsprogram på reaktor- och bränsleområdet.

Vid anmälan av konsortialavtalet (prop. 1968: 169, s. 14) anförde jag att bildandet av ASEA-ATOM kommer att förändra Atomenergis ställning som organ för samarbete mellan staten och industrin. Jag framhöll att tillskandandet av programrådet kommer att innebära en till den nya situationen anpassad form för den tillverkande industrins och kraftindustrins inflytande över verksamheten inom Atomenergi. Med hänsyn härtill syntes de enskilda intressenternas deltagande i bolaget som aktieägare med därav följande representation i styrelsen förlora sin ursprungliga betydelse.

Överläggningar i dessa frågor har förts med representanter för de enskilda aktieägarna i Atomenergi. En preliminär, av flertalet aktieägare redan godkänd överenskommelse föreligger nu. Enligt denna bör B-aktierna i Atomenergi överlåtas till staten utan vederlag. För att fullfölja syftet med den enskilda insatsen i bolaget förutses att staten skall ge Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) särskilda möjligheter att stödja forskning inom atomenergiområdet och därmed sammanhängande eller närliggande områden. Detta föreslås ske på så sätt att fr. o. m. budgetåret 1969/70 tills vidare ett årligt belopp av 300 000 kr. från de anslag till styrelsen för teknisk utveckling som riksdagen kan komma att anvisa ställs till IVA:s förfogande att i samråd med styrelsen fördelas till ifrågakvarande ändamål.

Enligt min mening utgör statens övertagande av B-aktierna i Atomenergi en logisk följd av att bolaget genom konsortialavtalet mellan staten och ASEA fått ändrade arbetsuppgifter. Vidare innebär de förslag beträffande Atomenergi som lagts fram i prop. 1969: 1 (bil. 15 s. 68) delvis nya riktlinjer för verksamhetens finansiering. Mot denna bakgrund utarbetas f. n. inom Atomenergi en plan för femårsperioden 1969/70—1973/74 i samråd med programrådet.

Jag vill vidare erinra om att det f. n. pågår en översyn av myndighetsorganisationen på atomenergiområdet. Vid anmälan den 24 januari 1969 av fråga om tilläggsdirektiv till 1966 års atomenergiutredning anförde jag att utredningen borde lägga fram förslag om Atomenergis framtida roll beträffande såväl säkerhetstillsyn som internationellt samarbete m. m. på atomenergiområdet. Jag framhöll vidare att det nu, sedan Atomenergi fått karaktären av ett mera renodlat forsknings- och utvecklingsorgan, kan övervägas att ge bolaget vissa uppgifter som ansetts oförenliga med dess tidigare kommersiella verksamhet.

Frågor av betydelse för Atomenergis framtida verksamhet ingår också i uppdraget för den sakkunnige, som jag med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 24 januari 1969 tillkallat för att utreda frågor om samordning av viss statlig forskningsverksamhet. Den sakkunnige skall sålunda avge förslag rörande de organisatoriska formerna för en samordnad verksamhet vid ett antal forskningsinstitut, bl. a. Atomenergis forskningsstation i Studsvik.

Resultatet av de överväganden rörande Atomenergis framtida verksamhet

som nu pågår såväl internt hos bolaget som inom de nämnda utredningarna är i viss mån beroende av bolagets framtida ägarförhållanden. För att skapa klara förutsättningar i detta hänseende är det önskvärt att statens övertagande av den enskilda aktieminoriteten i Atomenergi snarast genomförs. Jag finner den preliminära överenskommelsen med de enskilda aktieägarna godtagbar. Jag vill i sammanhanget särskilt påpeka att en finansiering över anslaget till styrelsen för teknisk utveckling av viss långsiktig forskning på atomenergiområdet överensstämmer med de allmänna principer för finansiering av sådan forskning som föreslagits i prop. 1969: 1 (bil. 15 s. 69). Det belopp av 300 000 kr. om året som enligt överenskommelsen tills vidare skall fördelas av IVA i samråd med styrelsen torde till övervägande del komma att gälla arbeten som bedrivs i Studsvik.

En överenskommelse med de enskilda aktieägarna enligt angivna riktlinjer föranleder ingen särskild medelsanvisning. Det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter angående avsättning från anslaget till styrelsen för teknisk utveckling. Frågan om den planerade ändringen i Atomenergis ägarförhållanden bör dock anmälas för riksdagen.

En fråga som uppkommit i samband med diskussionerna om statens övertagande av B-aktierna i Atomenergi gäller möjligheterna för berörda aktieägare att skattemässigt göra avdrag för den förlust de åsamkats, motsvarande inköpspriset för aktierna.

Normalt får avdrag göras för förlust av här ifrågasvarande slag om förlusten är klart konstaterad och aktierna förvärvats i och för rörelsen. För flera av de företag som förvärvat aktier i Atomenergi framstår aktieinnehavet emellertid knappast som ett naturligt led i företagets rörelse. Å andra sidan torde man inte kunna hävda att aktierna i sådana fall förvärvats i verkligt kapitalplaceringssyfte. Förvärven kan snarare sägas ha varit ett uttryck för ett samhällligt intresse, och någon avkastning på aktierna har inte utgått och knappast heller kunnat förväntas med hänsyn till Atomenergis uttalade karaktär av forsknings- och utvecklingsföretag.

Med hänsyn till det nu anförda torde kunna göras gällande att ägare av aktier i Atomenergi bör få rätt att göra skattemässigt avdrag för den förlust, som konstateras ha uppstått vid avyttringen av aktierna till staten, oavsett om aktierna förvärvats som ett led i en rörelse eller inte. Enligt vad jag inhämtat har chefen för finansdepartementet för avsikt att senare i år ta upp frågan om sådan ändring i gällande skattelagstiftning att avdragsrätt medges i enlighet med vad jag nyss anförde.

Under återopande av vad jag sålunda anförde hemställer jag, att Kungl. Maj:t

dels föreslår riksdagen att bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att i överensstämmelse med vad jag anförde

som garanti för Aktiebolaget ASEA-ATOM:s förpliktelser ikläda staten en förbindelse att till bolaget tillskjuta högst 500 milj. kr.,

dels beslutar delge riksdagen vad jag anfört i fråga om övertagande av vissa aktier i Aktiebolaget Atomenergi.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Vid protokollet:

Gunnel Anderson